

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Ministeriële verantwoordelijkheid

door *Geerten Boogaard*

De auteur is universitair docent staats- en bestuursrecht aan de Universiteit Leiden.

Nu het CDA in de oppositie zit kunnen de Kamerleden eindelijk weer eens lonken naar de rode knop van ons parlementaire stelsel: de motie van wantrouwen. In tijden van regeren is die knop strikt verboden gebied. Coalitiesamenwerking implodeert in de Nieuwe Kerk van Delft, in de Trêveszaal of in het Catshuis – maar in ieder geval niet in het parlement. Bewindslieden die tussentijds aftreden omdat ze niet langer de steun van de volledige coalitie genieten of in ongenade vallen bij hun partijleiding, zijn in de regel al vertrokken voordat de Kamer erover heeft kunnen debatteren.

Inmiddels heeft het CDA de weg naar de rode knop weer goed weten te vinden. Er is al eens op gedrukt voor staatssecretaris Teeven, omdat de dood van de Russische asielzoeker Dolmatov een ‘onacceptabel incident’ is. En ook staatssecretaris Weekers kon vertrekken, wat het CDA betreft. Zijn rommelige optreden rondom de Bulgaren met oranje bankpasjes op ezelskarren maakte hem ‘niet de juiste persoon’ om verder leiding te geven aan de fiscus.

Deze snelle inzet van het ultieme middel heeft her en der de wenkbrauwen doen fronsen. Waren de CDA’ers Omtzigt, Wijn en De Jager niet de ontwerpers, pleitbezorgers en verantwoordelijken van en voor dit al te ‘klantvriendelijke’ toeslagensysteem?

Had de Kamer niet ‘grote klonten boter’ op het eigen hoofd? Mocht het CDA na zoveel jaren van regeringsverantwoordelijkheid eigenlijk nog wel zo van leer trekken? Omtzigt probeerde zich uit deze vraag te redden met een verwijzing naar een interview dat Weekers ooit eens aan een vakblad voor accountants had gegeven, waarin hij zich bewust had getoond van identiteitsfraude. Hij wist het kennelijk wel degelijk, zo ging de redenering van Omtzigt, dus was Weekers verraste verontwaardiging in de *Brandpunt*-uitzending ongeloofwaardig, en hoe dan ook een zelfgetekend brevet van onvermogen. Daarmee construeerde Omtzigt een soort persoonlijke verantwoordelijkheid voor Weekers en een verwijt aan de persoon van de staatssecretaris. De verdediging hamerde er, omgekeerd, op dat Weekers persoonlijk niets te verwijten viel.

Het is niet nieuw om zowel de aanval als de verdediging in een verantwoordingsdebat voor ambtelijk falen te construeren langs de lijnen van persoonlijke verwijtbaarheid. Deze politiek van de schoongewassen handen heeft zelfs een naam: de Den Uyl-doctrine. Dat alleen al moet argwaan wekken, maar er zijn ook staatsrechtelijke redenen om verantwoordelijkheid en verwijtbaarheid beter te scheiden. Het staatsrecht is eigenlijk betrekkelijk eenvoudig op dit punt. De politieke ministeriële verantwoordelijkheid strekt zo ver als de bewindspersoon *bevoegd* is. Deze verantwoordelijkheid houdt allereerst in dat er *antwoord* moet worden gegeven op vragen. Vervolgens wordt van een bewinds-

persoon ook verwacht dat hij *verantwoordt* wat hij zelf wel of niet gedaan heeft. En ten slotte heeft (in ieder geval) de Tweede Kamer de bevoegdheid om bij meerderheid het vertrouwen in de bewindspersoon op te zeggen. Dat *kan* het gevolg zijn van een gebrekkige verantwoording, maar dat *hoeft* niet: het vertrouwen mag ook worden opgezegd in verband met de aanhoudende weigering een stropdas te dragen of omdat de lente lang op zich laat wachten. De ministeriële verantwoordelijkheid en de vertrouwensregel staan juridisch los van elkaar: verantwoording kan zonder sanctioneren, en het is mogelijk te sanctioneren zonder eerst gelegenheid tot verantwoording te geven. Of dat laatste politiek fatsoenlijk is, kan hier buiten beschouwing blijven.

* * *

De relevantie van het onderscheid tussen verantwoordelijkheid en verwijtbaarheid is niet het zoveelste vermoede pleidooi voor staatsrechtelijke zuiverheid, al zal van mij weinig anders verwacht mogen worden. Het is evenmin een recensie van het optreden van Omtzigt in het Weekers-debat. Anderen moeten hem maar suggereren dat een iets meer gedoseerde verontwaardiging wellicht nog effectiever is. De relevantie van een wat strikter doorgevoerde scheiding tussen het afleggen van politieke verantwoordelijkheid en een discussie over de gepaste sanctie is dat daarmee een rare kramp uit dit soort verantwoordingsdebatten kan worden gehaald. Ik zal dat toelichten.

Het lid Groot, van de PvdA, werd in het Bulgarendebate onder andere klemgezet op de vraag of hij vond dat Weekers voldoende had gedaan. Er hadden eerder maatregelen genomen *kunnen* worden, maar – zo luidde de aanhoudende vraag – had dat ook

gemoeten? Heel weldenkend Nederland denkt dan eenstemmig: ‘Ja, natuurlijk, dat had een hoop geld gescheeld.’ Maar Groot kwam met de alleen op het eerste gezicht diepzinnige reactie dat het optreden van de staatssecretaris ‘adequaate, doch te traag’ was geweest. Toch is het wel begrijpelijk dat Groot om de hete brij heen draaide. Het probleem van het accepteren van de stelling dat Weekers eerder maatregelen had moeten nemen, of zelfs dat hij fouten heeft gemaakt, is de onvermijdelijke vervolgvraag of Weekers dan niet *dus* dient op te stappen. Maar de PvdA regeert, dus de rode knop is verboden terrein. Vandaar de voorkeur voor kromme teksten boven een volwaardige verantwoording.

Tegenover deze verkramping zet het staatsrecht de zuivere mogelijkheid om op de vraag of een minister *dus* dient op te stappen te antwoorden dat dit helemaal niet hoeft. De afweging of een bewindspersoon dient te vertrekken is voluit politiek en staat toe alle belangen af te wegen. Ook dat van de regeerbaarheid van het land. Dat biedt ruimte om een staatssecretaris fors aan de tand te voelen en hem toch te laten te zitten. Bij die ruimte hebben zowel de oppositie als de coalitie baat. Bovendien zal de discussie aan helderheid winnen.

Vandaar de oproep om in verantwoordingsdebatten voor ambtelijk falen de Den Uyl-doctrine te verlaten. Dat kan het CDA, juist vanuit de oppositie, geloofwaardig doen. Op die manier hebben we straks, als de rode knop weer verboden terrein wordt, een beter verhaal dan Groot nu heeft – of dan het CDA had toen het karretje van Hillen in de prak was gereden vanwege een ambtenaar met ‘weggezakte kennis’ en Knops de ministeriële wielen moest zien schoon te spelen.